

JEAN-CHRISTOPHE - III

Romain Rolland (1866-1944), 20. yüzyıl Fransız edebiyatının en büyük mistiklerinden, romancı, oyun ve deneme yazarı.

On dört yaşında okumak için gittiği Paris'te toplumun manevi bir kargaşa içinde olduğunu gördü. École normale supérieure'e (Yüksek Öğretmen Okulu) kabul edildi. Dinsel inancını yitirdikten sonra Spinoza ve Tolstoy'un yapıtlarını okudu. Müziğe büyük ilgi duydu. 1895'te doktorasını tamamladı. Oyunlarını iki ayrı kitapta topladı: *Les Tragédies de la foi* (İnanç Tragedyaları, 1913), *Le Théâtre de la révolution* (Devrim Tiyatrosu, 1904). En tanınmış romanı *Jean-Christophe* (1904-1912. 10 cilt) *Les Cahiers de la quinzaine* adlı dergide yayımlandı. Bu romanla Fransa'da "nehir roman" türünü başlattı. 1915'te Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı. *Journal des années de guerre 1914-1919* (Savaş Yıllarının Günlüğü, 1952) ölümünden sonra yayımlandı. "Evensel müzikçi" saydığı Beethoven'ı ele alan *Vie de Beethoven* (Beethoven'ın Hayatı), *Vie de Tolstoy* (1911, *Tolstoy'un Yaşamı*, YKY, 1995) gibi yaşamöykülerini dile getirdi.

Colas Breugnon (1919) adlı bürlesk bir fanteziden sonra, siyasal grupçuluğun sonuçlarını ortaya koyan *L'Âme enchantée* (7 cilt, 1922-33; Büyülenmiş Ruh) adlı ikinci bir roman dizisi yayımladı. Hindistan mistik felsefesini *Mahatma Gandhi* (1924) yapıtıyla Batı dünyasına tanıtmaya çalıştı. *Europe* (1923) adlı uluslararası derginin kuruluşuna katıldı. Zamanın ünlüleriyle yazışmalarını *Cahiers Romain Rolland* (Romain Rolland Defterleri) adıyla, özel günlükleri de *Mémoires* (1956, Anılar) adıyla ölümünden sonra yayımlandı.

Adnan Cemgil (1909, İstanbul-2001, İstanbul) Yazar ve çevirmen. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümünü bitirdi (1935). Ankara Meslek Öğretmen Okulu ve Atatürk Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. 1945'te bakanlık emrine alındı; Danıştay kararıyla görevine döndü; bir süre sonra öğretmenlikten ayrıldı (1947). Kurucularından olduğu Türk Barışseverler Cemiyeti'nin genel sekreterliğini yaptı (1950); bu derneğin faaliyeti nedeniyle yargılandı, 15 ay hüküm giydi.

İlk yazıları, 1934'te *Yeni Adam* dergisinde yayımlandı. 1941-1944 yılları arasında *Yurt ve Dünya* dergisinin, 1947'de de *24 Saat* gazetesinin yazı işleri müdürlüklerini yaptı. 1944-1945 yıllarında İnönü Ansiklopedisi'nde redaktör olarak çalıştı. Diderot, Romain Rolland, Roger Martin du Gard gibi düşün ve sanat adamlarının yapıtlarından çeviriler yaptı. 1942-1987 yılları arasında Türkçeye 50 kadar çeviri yapıp kazandırdı.

Başlıca çevirileri: *Thibault'lar*, Roger Martin du Gard; *Jean-Christophe*, Romain Rolland; *Cesar Bireteau*, Balzac; *Rahibe*, Rameau'nun Yeğeni, *Felsefe Konuşmaları*, *Körler Üzerine Mektup / Sağır ve Dilsizler Üzerine Mektup*, *Kaderci Jacques ile Efendisi*, Diderot; *Nana*, *Germinal*, *Thérèse Raquin*, *Bir Aşk Hikâyesi*, Emile Zola; *Gecenin Çobanları*, Jorge Amado; *Mattia Pascal Yaşadı mı Yaşamadı mı?*, Luigi Pirandello; *Gora*, Tagore; *Hapishane Defterleri*, Gramsci; *Baharlar Açarken*, Ibanez.

Romain Rolland'ın
YKY'deki kitapları:

- Tolstoy'un Yaşamı (1995)
Jean-Christophe - I (2018)
Jean-Christophe - II (2018)
Jean-Christophe - III (2019)

ROMAIN ROLLAND

Jean-Christophe - III

Roman

Çeviren
Adnan Cemgil

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 5471
Edebiyat - 1560

Jean-Christophe - III / Romain Rolland
Özgün adı: Jean-Christophe
Çeviren: Adnan Cemgil

Editör: Ersel Topraktepe
Düzeltili: Korkut Tankuter

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Sayfa tasarımı: Mehmet Ulusel
Grafik uygulama: Akgül Yıldız

Baskı: Elma Basım Yayın İletişim Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti.
Tevfikbey Mah. Halkalı Cad. No: 162/7
Küçükçekmece / İstanbul
Tel: 0212 697 30 30
Sertifika No: 45460

Çeviriye temel alınan baskı: 1952, éditions Albin Michel, Paris.
Jean-Christophe'un birinci baskısı 1983 yılında 3 cilt olarak
Sosyal Yayınları tarafından yapılmıştır.
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Ekim 2019
ISBN 978-975-08-4591-8

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2014
Sertifika No: 44719

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
[facebook.com/YapıKrediKulturSanatYayincilik](https://www.facebook.com/YapıKrediKulturSanatYayincilik)
twitter.com/YKYHaber
[instagram.com/yapikrediyayinlari](https://www.instagram.com/yapikrediyayinlari)

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

3. CİLT

Dostlar • 7

Kutsal Ateş • 151

Birinci Bölüm • 155

İkinci Bölüm • 222

Yeni Gün • 315

Birinci Bölüm • 319

İkinci Bölüm • 351

Üçüncü Bölüm • 406

Dördüncü Bölüm • 435

Dostlar

Christophe'un eserleri Fransa dışında başarı kazandığı halde iki arkadaşın maddi durumu pek iyileşmiş değildi. Zaman zaman güçlüklerle karşılaşılıyor, kemer sıkmak zorunda kalıyorlardı. Paraları olduğu zaman da iki kat yiyerek bunun acısını çıkarıyorlardı. Ama uzun vadede çok yorucu bir beslenme rejimiydi bu.

O sırada perhiz dönemindeydiler. Bir gün Christophe, Hecht'in hesabına nota yazmak için gece geç vakitlere dek çalışmış durmuş, ancak gün doğarken yatmış ve kendini toparlayabilmek için deliksiz bir uykuya dalmıştı. Olivier erkenden çıkmıştı: Paris'in öbür ucunda bir dersi vardı. Saat sekize doğru mektupları getiren kapıcı, kapılarını çaldı. Her vakit çok beklemez, elindeki mektupları kapının altından atıp giderdi. O sabah kapıyı tekrar tekrar çaldı. Christophe yarı uykulu, kalkıp söylenerek kapıyı açtı. Çenesi düşük kapıcı bir gazete yazısından söz ediyordu gülümseyerek. Christophe adamın ne dediğine kulak vermeden mektupları aldı, bakmadan kapıyı itti ama kapı kapanmamıştı. Sonra gidip yattı, yeniden derin bir uykuya daldı.

Bir saat sonra odasının içinde ayak sesleri duyarak yatağından sıçradı. Hayretle, yatağının ayakucunda tanımadığı birini gördü, adam onu saygıyla selamlıyordu. Bu bir gazeteciydi, kapının açık olduğunu görerek içeriye dalmıştı. Christophe öfke içinde karyoladan atladı, "Ne halt yemeye geldiniz buraya?" diye bağırdı.

Yastığını tutup bu saygısızın kafasına fırlatacakken, adam biraz geri çekilerek durumu açıkladı. *La Nation* gazetesindenmiş, M. Krafft'la *Le Grand Journal* gazetesinde çıkan yazı üzerinde görüşmek istiyormuş.

"Ne yazısı?"

"Okumadınız mı?" diye sordu.

Christophe yeniden yatağa uzandı, uyku sersemi olmasaydı adamı kapı dışarı ederdi, üşendiği için konuşmasına engel olmadı. Yatağına gömüldü, gözlerini yumdu, uyur gibi yaptı. Bu oyun sahiciye dönecekti ama öteki kımıldamadı yerinden ve yüksek sesle

yazıyı okumaya koyuldu. Daha ilk satırlarda Christophe kulak kabarttı. Yazıda, M. Krafft'tan zamanın en büyük müzik dehası olarak söz ediliyordu. Christophe uykudaymış gibi görüldüğünü unutarak yatağının içinde doğruldu, "Çıldırılmış mı bunlar? Neler saçmıyorlar böyle?" diye bağırdı.

Gazeteci bundan yararlanarak okumayı bıraktı, bir sürü şey sormaya başladı. Christophe bunlara düşünmeden cevap veriyordu. Gazeteyi adamın elinden aldı. Birinci sayfadaki resmine şaşkın şaşkın baktı, yazıyı okumaya vakit bulamadan bir gazeteci daha odaya daldı. Bu kez Christophe iyice kızmıştı. İkisine de çıkıp gitmelerini söyledi. Ama adamlar yerlerinden kımıldamadılar. Odadaki eşyaları, duvardaki resimleri gözden geçiriyor, hem gülen hem öfkeyle bağırarak bu acayip adamın yüzünü inceliyorlardı. Christophe omuzlarından tutup ikisini de dışarı attı, kapıyı da arkalarından sürgüledi.

Ama rahat bırakmayacaklardı onu. Daha yıkanıp giyinmeden, yalnız yakınlarının bildiği biçimde kapıya vuruldu. Christophe açtı. Karşısında tanımadığı bir üçüncü kişiyi buldu. Bunu da tam kovacakken, adam o yazıyı yazanın kendisi olduğunu söyledi. Eh, size dâhi diyen birini kovmak kolay değildir! Christophe yazarın kendisini göklere çıkaran sözlerini surat asarak dinledi. Böyle birdenbire gökten düşen ünü karşısında şaşakalmıştı. Acaba, bir gün önce farkında olmadan şaheserler mi çaldım diye düşündü. Bunu öğrenmeye vakit bulamadı. Gazeteci kendisini, istese de istemese de, hemen gazeteye götürmeye gelmişti. Yönetmen ünlü Arsène Gamache, Christophe'ü görmek istiyordu: Otomobil aşağıda hazır. Christophe gitmemek için direnmeye kalkıştı ama saf ve duyarlı bir insan olduğu için gazetecinin dostça sözlerinin etkisinde kalarak gitmeye razı oldu.

On dakika sonra, önünde herkesin titredığı önemli kişinin karşısındaydı. Elli yaşlarında, kısa boylu, sağlam yapılı, kır saçları alabros kesilmiş, kırmızı, yuvarlak yüzlü bir adamdı bu. Emir verir gibi yüksek perdeden konuşurdu. İşadamydı, insanları yönetmesini bilirdi; bencil, saf görünüşlü ve kurnazdı; kendi çıkarıyla Fransa'nın, hatta insanlığın çıkarlarını bir tutardı. Kazancı, gazetesinin başarısı ulusun yararıyla birdi onun gözünde. Ona zarar veren kimsenin, Fransa'ya da zarar verdiğine şüphe yoktu. Şahsi bir düşmanını ezmek için devleti altüst etmeye hazır. İyilik yapmaktan da geri kalmazdı. Hazım saati idealistlerindendi.

Zaman zaman, Allah baba gibi, zavallı birini gücünün yüceliğini göstermek için çamurdan çıkartırdı. Hiç değeri olmayan birini üne kavuşturur, kimilerini bakan yaptırır ya da koltuklarından ederdi. Bu konudaki yeteneği herkesçe bilinirdi. Eğer canı isterse birilerini de dâhi diye ilan ederdi.

İşte o gün Christophe'u dâhi "yapmıştı".

İlk adımı atan Olivier olmuştu ama bilmeden.

Kendisi için hiçbir yere başvurmayan, reklamdan korkan, gazetecilerden vebadan kaçır gibi kaçan Olivier, arkadaşı söz konusu olunca bunu yapmayı bir görev sayıyordu. O, haylaz oğullarına bir iltimas bulabilmek için vücudunu satabilecek şu namuslu küçük burjuva kadınlarına, yufka yürekli analara benziyordu.

Dergilere yazı veren birçok eleştirmen ve sanat meraklısıyla ilişki kuran Olivier, Christophe'tan söz etmek için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu. Bir süredir de sözlerine kulak verildiğini hayretle görmüştü. Edebiyat çevrelerinde ve salonlarda, çevresinde bir merak uyanmış, esrarlı bir hareket başlamıştı. Neydi bunun sebebi? Christophe'un eserlerinin İngiltere ve Almanya'da çalınmasının gazetelerdeki yankısı mıydı? Belli bir sebebi var gibi görünmüyordu. Her an tetikte olan insanların bildiği bir olaydı bu: bunlar, Paris'in havasını koklayarak, tıpkı Saint-Jacques Kulesi'ndeki meteoroloji istasyonu gibi, hatta ondan da daha iyi, bir gün sonra rüzgârın nereden eseceğini ve ne getireceğini bilir. Elektrik ürpertilerinin akıp geçtiği bu sinirli büyük kentte, görünmez şan ve şeref akımları vardır, gizli bir ün bir başkasından önce gelir ve salonların bu belli belirsiz dedikodusu, bu *Nescio quid majus nascitur Iliade** günün birinde reklam mahiyetinde bir makaleyle ortaya atılır ve kaba bozaran sesi, en vurdum duymaz kulaklara bile yeni Tanrı'nın adını sokar. Bu bando mızıkâ havasını koparanlar yüceltilen kişinin ilk ve en iyi dostları olabilir. Ama o zaman sorumluluk onlara aittir.

Böylece, Olivier'nin de *Le Grand Journal*'de çıkan yazıda bir ölçüde payı vardı. Gazetenin Christophe'a gösterdiği ilgiden yararlanmış ve ustaca haberler salarak ortalığı büsbütün kızıştır-

* İlyada'dan daha büyük bir şey doğmakta (Propertius). (ç.n.)

mişti. Christophe'u doğrudan doğruya gazetecilerle karşı karşıya getirmekten sakınmıştı. Bir sürtüşme olmasından çekiniyordu. *Le Grand Journal*'in isteği üzerine, kurnazlık ederek, Christophe'la bir röportaj yazarını bir kahve masasında bir araya getirdi: Christophe hiç sezmemişti bunu. Bütün bu önlemler, herkesin merakını daha çok kamçılıyor ve Christophe'u daha ilginç hale getiriyordu. Olivier hiçbir zaman reklam işleriyle ilgilenmemişti. Bir kez işlemeye başladıktan sonra bir daha hükmedilemeyen, yavaşlatılamayan, korkunç mu korkunç bir makineyi çalıştırdığını hesap etmemişti.

Ders vermeye giderken, *Le Grand Journal*'deki yazıyı okuyunca yıkılacak gibi oldu. Böylesine bir balyoz darbesini beklemiyordu. Gazetenin bütün bilgileri toplayacağını, sözünü edeceği şeyi iyice tanımak isteyeceğini ummuştu. Büyük bir saflıktı bu. Bir gazete, böyle bir ünlü kişiyi keşfettiği zaman, öteki gazetelere bu şerefi kaptırmamaya çalışırdı elbet. Övdüğünü hiç anlamasa bile elini çabuk tutacaktı. Övülen kişinin bundan yakındığı pek enderdir: Hayran olunduğuna göre, az çok anlaşılmiş demektir.

Le Grand Journal, Christophe'un yoksulluğu üzerine bir sürü saçma sapan hikâye sıraladıktan sonra, onun Alman İmparatorluğu'ndan kaçıp özgür ruhların sığınağı olan Fransa'ya geldiğini (şovence nutuklar çekmek için güzel bahane!) yazıyor ve onu Alman despotluğunun kurbanı bir özgürlük havarisi olarak gösteriyordu. Yazıyı yazan Christophe'u hemen hiç tanımadığı için, yalnızca deşersiz bir iki melodisini ileri sürerek, onu göklere çıkarıyordu. Oysa Christophe, Almanya'da müziğe yeni başladığında bestelediği bu melodilerinden utanır, mümkün olsa bunları yok etmek isterdi. Yazar, Christophe'un eserlerini bilmiyordu ama niyetleri –ona atfettiği niyetler– üzerine bilgisiyle açığını kapatmaktaydı. Christophe'un ya da Olivier'nin ağzından kaptığı bir iki söz, hatta çok şeyler bildiğini ileri süren Goujart'dan aldığı bilgiler, “cumhuriyetçi dâhi”, “demokrasinin büyük müzisyeni” şeklinde bir Christophe imajı yaratmasına yetmişti. Bu fırsattan yararlanarak, demokrasiyle pek az ilgilenen, en bağımsız, en orijinal Fransız müzisyenlerini kötülemekten de geri kalmıyordu. Yalnız, seçimlerle ilgili görüşlerini pek mükemmel bulduğu birkaç çağdaş müzisyeni saldırısının dışında tutmuştu. Bunların müziğinin hiç de öyle olmaması aksilikli gerçi ama işin bu yanı sadece bir ayrıntıydı. Zaten, onları ve Christophe'u övmesi başkalarını eleştirmesinin yanında önemsiz kalıyordu. İnsan

Paris'te birinin övüldüğü bir yazıyı okuduğunda daima ihtiyatlılık edip, "Kimi kötülüyor acaba?" diye düşünmelidir.

Olivier dersini güçlkle verebildi. Kurtulur kurtulmaz eve koştı. Ama Christophe'un daha önce gazetecilerle çıkıp gittiğini anlayınca çok üzüldü. Yemeğe kadar bekledi, Christophe görünmedi. Saatler ilerledikçe Olivier kaygıyla, "Kim bilir ne budalaca şeyler söyletmişlerdir ona!" diyordu içinden.

Christophe saat üçe doğru geldi, pek keyifliydi. Arsène Gamache'la birlikte yemek yemişti, içtiği şampanyanın etkisiyle kafası hâlâ dumanlıydı. Kendisine üzülerek ne yaptığını ve ne söylediğini soran Olivier'nin kaygılarına bir anlam veremiyordu.

"Ne mi yaptım? Nefis bir yemek yedim. Çoktandır böyle doyasıya yememiştım."

Yemek listesinden söz etti.

"Hele o şaraplar... Hepsinden bol bol içtim..."

Olivier sözünü keserek başka kimlerin bulunduğunu sordu.

"Kimler mi vardı? Bilmem. Gamache vardı, açıksözlü bir adam. Sonra Clodomir de vardı. Yazıyı yazan, sevimli bir delikanlı, üç dört de tanımadığım gazeteci. Hepsi de keyif ehli, bana çok iyi ve candan davrandılar, en halisinden mert adamlar."

Olivier inanmış görünmüyordu. Christophe arkadaşının pek sevinmediğini görerek şaşırmıştı:

"Yazıyı okumadın mı sen?"

"Okudum elbet. Peki sen iyi okudun mu?"

"Evet, yani, şöyle bir göz attım. Hepsini okumaya vaktim yoktu."

"Peki öyleyse şöyle bir oku."

Christophe okumaya başladı. İlk satırlarda bağırdı:

"Ah! Sersem!"

Gülmekten kırılıyordu.

"Haydi oradan!" diye ekledi, "Şu eleştirilenlerin al birini vur ötekine. Hiçbir şeyden haberleri yok."

Ama okudukça öfkelenmeye başlamıştı. Bu kadarı pek budalaca bir şeydi, gülünçleştiriyorlardı kendisini. Onu "Cumhuriyetçi bir müzisyen" yapmak istemişlerdi; hiçbir anlamı yoktu bunun... Eh, geçelim bu boş lafları!.. Ama onun "Cumhuriyetçi" sanatını, ondan önce gelmiş ustaların "köhne sanatı"na karşı çıkartıyorlardı, (oysa Christophe bu büyük adamlardan almıştı ruhunun gıdasını) bu kadarı çoktu artık!

“Hergeleler! Beni aptal yerine koyuyorlar!..”

Hem sonra, ondan söz ederken kendisinin de az çok (çok değil de az) sevdiği yetenekli, sanatlarını bilen ve ona onur kazandıran Fransız müzisyenlerini ne diye böyle kötülüyorlardı onun adına? Üstelik –daha kötüsü– ona kendi ülkesine karşı iğrenç duygular yakıştırıyorlardı!.. Hayır, buna katlanamazdı!..

“Şimdi onlara yazacağım” dedi Christophe.

Olivier engel olmaya çalıştı:

“Hayır, şimdi değil. Çok kızgınsın. Yarın yazarsın, kafan dinlenmiş olarak.”

Christophe dayattı. Bir şeyler söylemek esti mi aklına, bekleyemezdi. Yalnız, mektubunu Olivier’ye göstereceğine söz verdi. Bunun yararı oldu. Mektup iyice gözden geçirilip gereken değişiklikler yapıldı. Christophe özellikle, Almanya hakkında söylediği ileri sürülen görüşler üzerinde duruyordu. Christophe koşarak mektubu postaya götürdü.

Döndüğü zaman, “Böylece o yazının kötü etkisini azaltmış oluyorum, mektup yarın yayınlanır” dedi.

Oliver kuşkuyla başını salladı. Sonra yine Christophe’un gözlerinin içine düşünceli düşünceli bakarak ona, “Christophe, yemekte ihtiyatsızca bir şey söylemedin ya?” diye sordu.

Christophe gülerek, “Yok canım” dedi.

“Emin misin?”

“Evet, ödle.”

Olivier biraz ferahladı. Ama Christophe hiç de rahat değildi. Gelişigüzel konuştuğunu hatırlamıştı. Ama birden yine keyfi yerine geldi. İnsanlara çok güvenmemek gerektiğini bir an bile aklından geçirmemişti: Ona karşı o kadar candan, o kadar iyi niyetli görünüyorlardı ki! Gerçekten de öyleydiler. İnsan iyilik yaptığı bir kimseye karşı daima iyi niyetlidir. Ve, Christophe da öyle candan bir neşe gösteriyordu ki, başkalarına da geçiyordu bu sempatik teklifsizliği. Güleryüzlü şakaları, boğazına düşkünlüğü, gözünü kırpmadan içkileri yuvarlayışı Arsène Gamache’in hoşuna gitmişti. İyi yiyip içmesini seven, sağlam yapılı, kanlı canlı bir adamdı; yiyip içmekten korkan Parisli çıtkırıldımlardan hoşlanmazdı. Christophe’u beğenmişti. Onun *Gargantua*’sını hemen L’Opéra’da oynatmayı önerdi. (Bu Fransız burjuvaları için o sıralarda *Faust’un Lanetlenmesi*’ni ya da *Dokuzuncu Senfoni*’yi sahneye koydurmak en yüce sanat gösterisiydi.)

Bu komik fikir üzerine gülmekten kendini alamayan Christophe, Gamache'ın L'Opra mdrlgne ya da Güzel Sanatlar Bakanlığı'na telefon etmesini güçlükle nleyebildi: (Gamache'a bakılırsa, bütün bu adamlar ona hizmet etmeye hazırdı.) Bu teklif Christophe'a, bir süre önce senfonik poemi *Davud*'un nasıl kılık değiştirilerek oynatılmak istendiğini anımsattı. Milletvekili Roussin'in, sevgilisinin aktrisliğe başlamasını sağlamak için düzenlediği temsilin hikyesini anlattı. Roussin'i hiç sevmeyen Gamache'ı pek keyiflendirmişti Christophe'un anlattıkları. Bol bol sunulan şarabın ve dinleyenlerin yakın ilgisinin etkisiyle dili zlen Christophe, gizli kalması gereken daha başka hikyeler de anlatmaktan kendini alamadı. Ötekiler de onun bu söylediklerinden tek bir kelime kaırmadılar. Sofradan kalkarken yalnız Christophe'tu söylediklerini unutan. şimdi Olivier'nin sorusu üzerine bunlar aklına geliyordu. Sırtının hafifçe ürperdiğini hissetti. Çünkü, hayale kapılmıyordu, neler olacağını kestirebilecek kadar tecrübesi vardı. Sarhoşluğunun geçtiği şu anda, olacakları olmuş gibi görüyordu: İhtiyatsızlıkla söylediklerini değiştirerek gazete dedikodusu olarak basacak, sanat konusunda ileri geri söylediklerini başkalarını ktlemek için kullanacaklardı. Yazılanları düzeltmek üzere gönderdiği mektuba gelince, bunun hiçbir etkisi olmayacağını Olivier kadar o da biliyordu: Bir gazeteciye cevap vermek mürekkep ziyanından başka bir şey değildir, çünkü son söz her zaman gazetecindir.

Her şey, noktası noktasına Christophe'un dşndg gibi oldu. Gevezelik edip söyledikleri çıktı, mektubu çıkmadı. Gamache onun yüce duygulu bir insan olduğunu, bu titizliğinin kendisine şeref kazandırdığını, araya birini koyarak söyletti. Ama Christophe'un gelişigüzel söylediklerini, ona atfedilen uydurma görüşleri yayımlatmayı sürdürdü. Bunun zerine Paris gazetelerinde sert eleştiriler ıktı. Dedikodu Almanya'ya kadar yayıldı. Orada da bir Alman sanatçının ülkesi hakkında böylesi onur kırıcı konuşmalar yapmış olmasından duyulan nefret dile getirildi.

Başka bir gazete için de Christophe'la bir röportaj yapmışlardı. Christophe bundan yararlanmayı bir marifet sayarak *Deutsches Reich*'a olan sevgisini ısrarla belirtti ve orada insanların en azından Fransa Cumhuriyeti'ndeki kadar hr olduklarını söyledi. Bunları tutucu bir gazetenin yazarına söylemişti. Gazete hemen onun ağzından Cumhuriyet aleyhtarı beyanlar yayınladı.